

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS ĪSTENĀIS LOCEKLIS,
PRŌFESORS, DR.HABIL. OEC.

EDVĪNS VANAGS

12.07.1938–24.09.2019

Tā bija otrā rudens diena, kad Latvijas Zinātņu akadēmija (LZA) saņēma sāpīgu sēru vēsti: pēc ļoti ilgas un grūtas slimības mūžībā devies tās īstenais loceklis, *Dr. habil. oec.*, prof. Edvīns Vanags.

Edvīns dzimis 1938. gada 12. jūlijā Daugavpilī. Studējis Latvijas Valsts Universitātē ekonomiku. Ekonomikas fakultāti beidzis 1961. gadā. Kā jaunais speciālists viņš sāk ekonomista darbu LPSR Centrālajā statistikas pārvaldē. Tur strādājot gandrīz desmit gadus (1961–1970), Edvīns pamazām kļūst par statistiķi. Tur viņam rodas arī interese par zinātnisko darbu. Lai īstenotu savas intereses, Edvīns 1970. gadā pārnāk uz PSRS CSP Statistikas zinātniskās pētniecības institūta Latvijas nodaļu. Sākumā viņš strādā par zinātnisko līdzstrādnieku, bet drīz jau par Reģionālās informācijas nodaļas vadītāju.

Izmantojot statistikas praksē gūto pieredzi, Edvīns ātri sagatavo un aizstāv savu pirmo disertāciju, 1973. gadā kļūstot par ekonomikas zinātņu kandidātu. Zinātnisko darbu institūtā savieno ar Latvijas Valsts universitātes (vēlāk — Latvijas Universitātes) docētāja pienākumiem. Tālākā izaugsme vairs nebija tik strauja. Pēc kādiem desmit gadiem viņš sagatavo un aizstāv savu lielo disertāciju un 1989. gadā iegūst tolaik ļoti prestižo ekonomikas zinātņu doktora grādu (vēlāk nostrificēts par habilitēto ekonomikas zinātņu doktoru). Tolaik no doktora grāda atlika tikai pāris soļi, lai kļūtu par profesoru. Edvīns profesora nosaukumu ieguva 1991. gadā. Kad Latvija atguva neatkarību, neatkarīgs kļuva arī Latvijas Statistikas institūts. Par tā direktoru ievēlēja Edvīnu Vanagu. Šo amatu viņš pildīja līdz liktenīgajai saslimšanai.

Edvīnam pārnākot uz Latvijas Statistikas institūtu (tolaik tam vēl bija vecais nosaukums), kļuvām darba biedri, kolēģi, vēlāk arī vienas tēmas līdzpildītāji, trīs grāmatu un vairāku desmitu rakstu līdzautori. Tādēļ pēc vecas tradīcijas joprojām viņu saukšu vienkārši par Edvīnu.

Edvīna personīgās zinātniskās intereses visu laiku ir saistījušās ar Latvijas pašvaldībām, to organizāciju, ekonomiku un statistiku. To apliecina viņa sarakstīto grāmatu nosaukumi. “Pašvaldību organizācija” (1995); “Valsts pārvaldes reformas Latvijā” (1995); “Pašvaldību organizācija un ekonomika” (1997); “Valsts pārvaldes reformas ārvalstīs un Latvijā” (2007). Par šīm un tām tuvām tēmām Edvīns ir sarakstījis patstāvīgi vai kopā ar līdzautoriem apmēram 40 grāmatu un

brošūru un vairāk nekā 350 zinātnisku un zinātniski praktisku rakstu.

Mana tieša zinātniska sadarbība ar Edvīnu sākās 1999.–2000. gada mijā. Nolēmām izstrādāt kvantitatīvu statistikas rādītāju, ar kura palīdzību varētu salīdzināt viena nosaukuma teritoriju (pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni) sociāli ekonomisko potenciālu un attīstības līmeni. Tāds rādītājs bija nepieciešams, lai pareizāk īstenotu valsts reģionālo politiku, izlīdzinātu straujo teritoriju noslāņošanu, pamatotāk sadalītu dažādus atbalsta fondus un vēl citiem mērķiem. Edvīnam par šo jautājumu bija iestrāde, bet nolēmām veidot pavisam jaunu rādītāju, nosaucot to par “Teritoriju attīstības indeksu”. Indeksa aprēķināšanai paredzējām izmantot dažas vienkāršas un viegli saprotamas matemātiskās statistikas metodes kombinācijā ar profesionāļu–ekspertu vērtējumiem. Kad metodika bija izveidota, to pārbaudījām, aprēķinot teritoriju attīstības indeksus visām Latvijas administratīvajām teritorijām, dalot tās divās grupās; rajonu un pilsētu grupā un pagastu un novadu grupā. Tika apstrādāti dati atsevišķi par katru 1999.–2002. gadu, dažos gadījumos arī par senākiem gadiem. Rezultāti apkopoti monogrāfijā “Dažādā Latvija: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas” (Rīga: Latvijas Statistikas institūts, Valsts reģionālās attīstības aģentūra, 2004, 539. lpp.). Otrais, papildinātais izdevums ar to pašu nosaukumu iznāca 2005. gadā (586 lpp.). Grāmatu sarakstīšanā piedalījās arī citi autori, rakstot par saskares tēmām. Dažus gadus vēlāk iznāca trešā monogrāfija “Mainoties saglabājies, dažādā Latvija” (Rīga: CSP, 2008, 318 lpp.) — ar nedaudz pilnveidotu metodiku un indeksiem par turpmākajiem gadiem.

Ne mazāk svarīgs uzdevums par indeksu aprēķināšanas metodikas izstrādi un pašu indeksu aprēķināšanu ik gadus visām Latvijas teritorijām bija šo metodiku un ar to iegūtos rezultātus aprakstīt saprotami un pārlicinoši, lai tos atzītu par derīgiem ne vien valdi-

ba, bet arī pašvaldību vadītāji pārlicinošā vairākumā iepriekš minēto valsts pārvaldes uzdevumu risināšanai. Tādēļ bez minētajām grāmatām tika publicēts desmitiem zinātniski lietišķu rakstu “Latvijas Vēstnesī” un citos izdevumos. Arī šo uzdevumu izdevās sasniegt. Aprēķinātos indeksus ik gadus apstiprināja Ministru kabinets (MK). Pati indeksu aprēķināšanas metodika plašāk aplūkota un apstiprināta 2009. gada 7. aprīļa MK noteikumos Nr. 319. “Noteikumi par teritorijas attīstības indeksa aprēķināšanas kārtību un tā vērtībām”. Tajā ietvertas pat divas samērā vienkāršas matemātiskās statistikas formulas, kas šādos dokumentos ir retums.

Bet tas bija tik sen... Rakstot šo nekrologu, atvēru internetā šķirkli “Teritoriju attīstības indekss”. Izrādās, šo indeksu aprēķina un izmanto joprojām. Ar dažām izmaiņām, protams. Dzīve jau nestāv uz vietas. Bet pamati ir saglabāti. Latvijā nebūs daudz šādu ekonomistu–statistiķu izstrāžu, kuras ir izgājušas ārpus publikācijām, un tās sekmīgi izmanto valsts pārvaldē, tās ir pārdzīvojušas vairākas ministru un valdību maiņas.

Kopā ar Edvīnu mēs meklējām arī ceļu uz Latvijas Zinātņu akadēmiju. Edvīns kļuva par LZA korespondētājlocekli 1993. gadā, bet par īsteno locekli — 1999. gadā.

Kā Latvijas Statistikas institūta direktors Edvīns bija ļoti demokrātisks un koleģiāls. Visi, kuriem bija kādas idejas, tika pacietīgi uzklausīti un novērtēti. Neatceros nevienu gadījumu, kad kāds būtu atbrīvots no darba citādi kā pēc paša vēlēšanās. Bet tādas “pašu vēlēšanās” bija vairākas. Algas zinātnē mūsu apstākļos līdz šim nekad nav bijušas konkurēt spējīgas.

Domāju, ka visi, kas strādāja kopā ar Edvīnu vai vienkārši viņu pazina, pievienosies manam novēlējumam: viegla smiltis Edvīnam un ilgas, gaišas atmiņas par viņu mūsu prātos un sirdīs!

Sit tibi terra levis!

Olģerts Krastiņš